

Fransen parachutisten in Drenthe, april 1945

BURENBRIEF EXTRA

Herinneringseditie

April 2022

Para's in Drenthe

Tientallen vliegtuigen ronken boven de Noordzee op 7 april 1945. Ze zijn kort ervoor opgestegen vanaf vliegbases in Engeland.

Om 21:00 uur meldt het vliegtuig dat op kop ligt: *Enemy-coast ahead.*

Een half uur later springen 702 parachutisten door de deuropeningen de nacht in.

Onder hen liggen de bossen

en open terreinen van Drenthe. Niets te zien in het donker. Ze vragen zich af waar en hoe ze terecht zullen komen.

Waar staan de duizenden Duitse tegenstanders opgesteld met hun tanks, kanonnen, mitrailleurs, geweren en handgranaten?

Fransen

De para's waren Franse militairen, ze waren jong, sommigen nog geen 20 jaar. Ze hadden zich gemeld als **vrijwilligers**, evenals de Polen en Canadezen die in het zuiden van Drenthe in opmars waren.

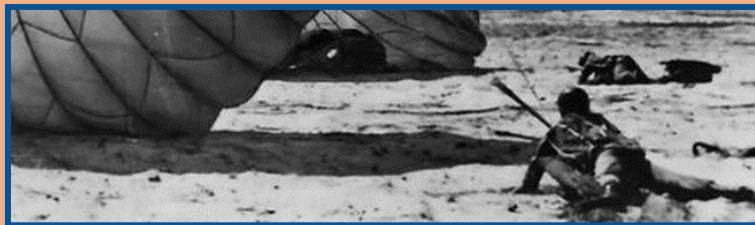
In juni van het jaar ervoor, waren die geland op de Franse kusten en strijdend opgetrokken naar het noorden en oosten. België was al bevrijd en ook een deel van Nederland na vijf jaar bezetting. De eindoverwinning leek nabij, maar Friesland, Groningen en Drenthe werden nog fel verdedigd

door Duitse troepen.

De Franse parachutisten moesten ervoor zorgen dat de opmars van het bevrijdingsleger zo ongehinderd mogelijk kon voortgaan. Ze moesten voorkomen, dat de Duitsers bruggen zouden opblazen. Ze moesten vijandelijke stellingen in de rug aanvallen om verwarring te stichten.

Verspreid door noordelijk Drenthe daalden ze uit de lucht neer en knalden met een dreun tegen de grond. Geweer, munitie en de rest van hun bepakking woog bijna 40 kilo.

Ze verstopten hun parachutes en gingen op zoek naar hun kameraden om gevechtsgroepjes te vormen.

Gasselte

Bij Gasselte kwamen er een aantal verspreid terecht in de staatsbossen. Ze konden elkaar met moeite vinden. Hier en daar vroegen ze de weg aan burgers, die hun landing hadden opgemerkt. Vanuit de bossen lukte het hen aanvankelijk onbespied hun pad naar Gasselte te vinden. Daar was een Duits hoofdkwartier, vertelden de mensen hen.

In Gasselte was bij het witte kerkje een Duitse transportgroep van tientallen militairen gevestigd in de pastorie. Langs twee kanten zetten de parachutisten de aanval in. Sommigen trokken op langs de noordkant over de landerijen, anderen gingen over de weg langs de zuidkant. Een vuurgevecht volgde. Ze wisten de Duitse groep gevangen te nemen, maar korporaal **Fernand Begue bleek dodelijk te zijn getroffen. Hij stierf negen duizend kilometer verwijderd van het eiland aan de Oost-Afrikaanse kust, waar hij twintig jaar eerder geboren was.**

Ton A.

Monument bij het witte kerkje te Gasselte
Ter herinnering aan parachutist
Fernand Begue, 21 jr.

Gieten

Andere para's waren bij Annen en Eext terechtgekomen, eveneens in het bos. Acht van hen wisten elkaar na veel moeite te vinden.

De volgende morgen—zondag 8 april - gingen ze op zoek naar hun medestrijders. Ze hadden geen idee waar ze waren of waar Duitse militairen zich ophielden. Op hun zoektocht troffen ze onverwachts onderduikers aan. Die konden ze vertrouwen, bovendien bleek dat de onderduikers vrienden hadden die in het verzet zaten. Dat was bemoedigend bij alle bedreiging van vijandelijke troepen in de buurt. In het huis van een van hen mochten ze even bijkomen van de vermoeienissen.

Een verzetsman kwam de volgende dag langs met het bericht dat de Duitsers ontdekt hadden, dat in het huis zich parachutisten schuilhielden. Dat betekende onmiddellijk opstappen.

Verraad

Met de hulp van de verzetsmensen durfden zij het aan, op weg te gaan om zich aan te sluiten bij de para's, die bij Gasselte verbleven. Om die te bereiken moesten ze over wegen en open gebied. De beschutting van bosschages viel dus weg. Dat nadeel bleek al gauw. Ze werden gezien door een NSB-er aan de rand van Gieten bij Bonnen. Die aarzelde niet hen te verraden aan Duitsers die zich ophielden in een fabrieksgebouw midden in Gieten.

De parachutisten werden opgespoord en omsingeld. Ze zochten tevergeefs dekking bij sloten en greppels. Over en weer vuurden de strijdenden hun geweren af, maar de Duitse overmacht was te groot. De Duitsers namen de Fransen gevangen en voerden hen af.

Een bleef er achter: de gedode parachutist Robert Heckmann.

Het gebeurde aan de Verlengde Grensweg bij Kostvlies op 10 april 1945, drie weken later zou Robert zijn 18de verjaardag hebben kunnen vieren.

*Fransen parachutisten in de buurt van Gieten/Gasselte. 1945
Foto afkomstig van oud inwoner van Kostvlies.*

Monument aan de Verlengde Grensweg te Kostvlies ter herinnering aan parachutist Robert Heckmann, 17 jaar.

Juf Saartje

In de kamer die ze huurt bij de familie Lampe aan de Dorpsstraat te Gasselte scheurt juf Saartje Frank een envelop open. De brief komt van het Ministerie van Onderwijs in Den Haag. Haar ogen schieten heen en weer over de zinnen en ze leest, dat S. Frank, onderwijzeres aan de lagere school te Kostvliet per 22 november 1940 geen les meer mag geven. Dan dringt het door: ze is haar baan kwijt.

De Duitse bezetter wil niet dat Joodse ambtenaren nog langer hun beroep uitoefenen. Dat geldt dus ook voor leerkrachten. Het lijkt wel, alsof ze zo maar ineens misdadigers zijn geworden. De oorlog is dan nauwelijks een half jaar aan de gang.

Afscheid

We weten niet hoe zij afscheid nam van de kinderen, die zij jarenlang dag in dag uit sommen had uitgelegd, woord voor woord had leren lezen en schrijven. Reacties van collega's zijn niet bekend. Ze was wat op zichzelf, groette iedereen vriendelijk, maar liep de deur niet plat bij dorpsgenoten. Van de ene dag op de andere verdween ze uit het dorp. Ze keerde terug naar de ouderlijke woning in Groningen.

Van Groningen naar Gasselte

Saartje was opgegroeid in Groningen in de Tuinstraat, een wat morsige zijstraat van het Schuitendiep met werkplaatsjes, pakhuizen en fabriekjes. Vader Frank had er een handeltje in ijzerwaren en maakte kachelpijpen. Vanaf buiten tot in de gang moest je je langs oude kachels naar binnenwerken om het woongedeelte te betreden.

Vader Frank kon met zijn handel de studie van zijn beide kinderen, Leo en Saar, niet bekostigen. Familie, overheidstoelagen en de Maatschappij tot Nut der Israëlieten in Nederland boden uitkomst. Saartje behaalde haar onderwijsdiploma in 1930. In september 1932 kreeg ze, na enkele invalbanen elders in het land, een vaste betrekking aan de o.b.s. te Gasselte.

Kostvliet

Het was in het dorp bekend, dat Saartje en het schoolhoofd niet zo goed met elkaar konden opschieten. In het dorp dacht men dat haar baas wel bewondering had voor Hitler.

Na vijf jaar was Saar het beu en nam ontslag. Ze kon per 1 mei 1937 aan de slag op de school te

Kostvliet, die 7 jaar eerder daar officieel

geopend was.

Haar overstap naar Kostvliet was een grandioze keuze.

Met schoolhoofd meester Kranenburg kon ze het goed vinden.

Juf Saartje met enkele leerlingen te Gasselte.

Ze deelden een gezamenlijke belangstelling voor tekenen en muziek. Het schoolgebouw te Kostvliet was een verademing met grote vensters op het zuiden en zon volop in de lokalen. In de winter bleek de weldaad van centrale verwarming een ongeken-de luxe. De tweeënhalve kilometer afstand van

haar huis naar school leek voor Saar geen bezwaar. Saar wist dat de Joden in Duitsland het leven bijna onmogelijk werd gemaakt. Nadat Hitlers strijdmacht Polen veroverd had, viel het Joodse volksdeel daar ten prooi aan wrede vervolging. Tegen een buurjongen verzuchtte Saartje: 'Het kan niet lang meer duren, dan zijn wij aan de beurt.'

Saartje Frank
Zelfportret

Jood-zijn

Helaas kreeg ze gelijk. Nederland werd bezet en een half jaar na de Duitse inval moest overheids-personeel een Ariërverklaring tekenen, de zogenaamde niet-Jood-verklaring. Alle ambtenaren moesten kunnen aantonen dat de eigen grootouders, ouders en zichzelf geen Joden waren. Op 1 september 1941 liet het ministerie van Opvoeding aan schooldirecties weten, dat ze Joodse leerlingen van de school moesten verwijderen. De Gemeente Groningen reageerde daarop door een Joodse school te openen en wees daarvoor een ontruimd schoolgebouw in de Prinsenstraat aan. Half september gingen daar zes Joodse leerkrachten lesgeven aan in totaal 212 Joodse leerlingen. Een van die leerkrachten was Saartje Frank.

Wonen in de stad was voor Joden steeds ellendiger aan het worden. Borden met 'Verboden voor Joden' verschenen bij restaurants, ingangen van parken en markten, aan de deuren van bibliotheken, musea en de schouwburg. Ook Joods-

aandoende straatnaamborden leken ongewenst.

De Davidstraat heette bijvoorbeeld ineens Barthold Entensstraat naar een watergeus in de 80-jarige oorlog.

Eind 1941 kreeg de grote groep Joodse kleinhandelaren in Groningen geen vergunning meer. Vanaf die tijd begon ook de opheffing van Joodse winkels. Dat betekende sluiting, inboedel kwijt, de eigenaar brodeloos. Grote bedrijven moesten geariseerd worden, dat betekende dat er slechts niet-Joden mochten werken. Begin 1942 zaten de meeste Joodse inwoners van de stad zonder werk of inkomen. Groningen telde in totaal 2750 Joodse inwoners.

Deportaties

In juli 1942 begonnen de deportaties naar Westerbork. Dat betekende: Joden werden opgepakt en opgesloten in een gevangenenkamp.

'U kunt gerust gaan', verzekerde opperrabbiijn Simon Dasberg, 'de Duitse autoriteiten hebben mij verzekerd dat de oproep alleen geldt voor werkkampen in Nederland.'

Eerst gingen circa 1000 Groninger mannen, kort daarna vertrokken 650 vrouwen en kinderen, waaronder 50 leerlingen van de Prinsenstraat-school.

De burgemeester van Groningen protesteerde hiertegen. Anderhalve maand later was hij vervangen door NSB-burgemeester.

Na iedere vakantie bleken er minder kinderen in de klassen te zijn.

Begin februari 1943 volgde er weer een deportatie, waarbij drie van de zes leerkrachten en twintig leerlingen naar Westerbork verdwenen.

De laatste deportaties waren in maart 1943; per 1 april werd de Prinsenstraatschool gesloten.

Er waren geen Joden meer in Groningen.

Het is niet duidelijk hoe het met Saartje Frank verder ging. Wel staat vast dat zij op 2 september 1943 aankwam in kamp Westerbork. Waarschijnlijk was Saar ondergedoken geweest, want zij

kwam terecht in barak 67 in Westerbork. Dit was de zogenaamde strafbarak waarin onderduikers ondergebracht werden.

Vijf dagen later werd ze op de trein gezet naar Auschwitz met in totaal 986 andere gevangenen. Saartjes sterfdatum werd achteraf vastgesteld op 30 november 1943.

In de openbare basisschool De Dobbe te Gasselte werd in 2001 een plaquette onthuld ter herinnering aan Saartje Frank.

Ton Andringa

Colofon

Doel van de Burenbrief is de onderlinge informatie en communicatie te bevorderen tussen buurtgenoten.

De redactie probeert *onafhankelijk* te zijn van clubs, stichtingen, verenigingen en overheden.

De redactie beschikt graag over uw e-mailadres, dan bent u verzekerd van verdere - gratis - toezending.

Redactieadres: andringaton@gmail.com
Kostvliet 41 9462 TP Gasselte

MET KIND EN KOFFER

Een in vrolijke tinten geklede dame scharrelt wat rond over de graspaden langs de plas, het zogeheten Zandgat te Kostvliës. Ze stapt op me af en wil duidelijk wat van me weten.

Al gauw blijkt het tegendeel: ze heeft wat te vertellen. Opgewekt gaat ze aan de praat over hoe het er hier destijds toging met die zandgraverij. Tientallen jaren was ze hier niet meer geweest. Waarom niet? We gaan er maar eens even bij zitten.

‘Mijn moeder kwam in Kostvliës aanzetten, met mij. Ik was nog een kleuter.’

Ze aarzelt even: ‘Moet je nagaan: dan komt hier zomaar een vrouw te wonen. Met alleen een koffer bij zich en een kind aan de hand. Uit Amsterdam nog wel. Nou dat viel niet al te best.’

Pleegvader

Ze praat vol lof over haar pleegvader; die koos onvoorwaardelijk voor moeder en kind en nam hen onbezorgd in zijn huis op. ‘Ik was heel wies mit hum.’

Ze heeft in Kostvliës een goede jeugd gehad, zegt ze, ook dankzij pleegvader Ab Tuut. ‘Iedereen had bijnamen. Mijn pleegvader Albert van ’t Hof hield nogal wat kippen rond zijn huis: tuten is Drents voor kippen. Dat werd dus Ab Tuut.’ *(Hij was melkrijder, begrijp ik dagen later. Met paard en wagen reed hij dagelijks door de buurt en verkocht zuivelproducten, die hij betrok van de Gieter Melkfabriek.)*

Toch voel ik bij haar iets ‘verborgens’.

Ze spreekt van pleegvader en niet van stiefvader; ze zegt met nadruk dat hij zo betrokken was, net als meester Kranenborg, die voor haar ook zo veel betekende. Ik vraag niet nader; misschien is het te privé. Het lijkt wel of ze mijn verwarring doorheeft; haar stem wordt wat vertrouwelijker. De buurt had het direct al wel geweten, veel eerder dan zij zelf.

*Ab Tuut met melkkar, Kostvliës circa 1948/49.
Het meisje rechts is mogelijk de bezoekerster.*

‘Ik ben een kind van een mof, een Duitse soldaat...’
Het klinkt bijna bedeesd.

Kogel of front

‘Mijn opa was Reichsdeutscher,’ zegt ze met een blik van dan-begrijp-je-het-wel.

Hij was werkzaam bij Siemens, al ver vóór de oorlog. Die baan bracht hem door alle delen van Europa, maar hij vestigde zich voor vast in Nederland.’
Hitler kwam aan de macht en riep opa’s zonen op voor de militaire dienst. Ze waren opgegroeid en naar school gegaan in Nederland. Naar hun gevoel was het ook hún land. Een van hen had verkering en dat werd een vaste relatie. Dat was vlak voordat hij gearresteerd werd in het begin van de Bezetting.

Hij werd afgevoerd naar een militaire gevangenis in de buurt van Dresden.

‘Hij kon kiezen’, kreeg hij te horen: ‘naar het front of de kogel.’ Hij had, als Duitser, zich niet gemeld; was dus deserteur. Doodstraf was daarop de gebruikelijke sanctie.

‘Tja, wat moest-ie? Hij koos toen maar voor het front en dat betekende in zijn geval Joegoslavië. Partizanen bestrijden.’

Ze kreeg af en toe brieven van hem. Toen het laatste bericht over hem binnenkwam in Nederland, was zij hoogzwanger. Het bericht bevatte een foto van zijn graf.

Ontreddering

De Bevrijding kwam, de ontluistering volgde.

Alom ontplooidde zich het rood-wit-blauw, maar de volkse mentaliteit was zwart-wit.

Pa was Duitser, de jonge moeder was dus moffenmeid. Ontredderd, maar ook hoopvol kon ze binnen een paar jaar terecht te Kostvliës in Drenthe bij Ab Tuut *(als ‘huishoudster’, weet men in de buurt mij later te vertellen)*.

De bezoekerster gaat terug naar de parkeerplaats...pal naast het huis waar ze opgroeide. Ze verwijst nog even snel naar schrijver Jans Polling. ‘Die heeft een boekje over mijn leven geschreven; wel met wat aanpassingen. In zijn verhaal ben ik een jongen, namen en omstandigheden zijn ook wat aangepast, maar het gevoel heeft hij goed getroffen.’

Ik heb een boekje van hem in de kast staan: *De Ring*.

Zij gnuift: ‘Ja precies; dat is mijn verhaal.’

Van zijn relaas herinner ik me hemeltergende verguizing en geniepige pesterij.

Voordat ik het daarover met haar kan hebben, start ze haar auto. En wuift.

We waren hier al bekend met het tragische lot van de Joodse Saartje Frank.

**Al die tijd lag er in Kostvliës nog een ander oorlogsverhaal verborgen:
over een vrouw, haar kind en een koffer-met-foto.**

